

1/a

Zgodovinski pregled dela za ustanovitev vseučiliške knjižnice

=====

v Ljubljani.

=====

Ob srečni zaključitvi pripravljalnega dela za zgradbo vseučiliške knjižnice je primerno, da se ozremo na dolgotrajni potek tega težavnega dela. Na vseučiliško knjižnico so mislili ustanovitelji slovenske univerze naravno takoj s početka. Dne 23. julija 1919 je bila univerza ustanovljena. Ravno ta dan 23. julija 1919 pa je imela takratna vseučiliška komisija sejo v deželnem dvorcu /sedanji univerzi/, pri kateri je poverjenik za uk in bogočastje dr. Karel Verstovšek predlagal, naj komisija sestavi sekcijo, ki naj z osnovo licejske knjižnice izdela načrt za vseučiliško knjižnico. Ta sekcija ali subkomisija /dr. Žigon, dr. Šerko, dr. Zupančič, dr. Dolenc, dr. Nahtigal in dr. Aleš Ušeničnik/ se je res izvolila in na svoji seji dne 26. julija 1919 predlagala, naj se premoženje licejske knjižnice z vsem knjižnim, rokopisnim in drugim inventarjem proglasi za integralen del vseučiliške knjižnice. Za nove prirastke, prihajajoče vseučiliški knjižnici, naj se pripravijo in s potrebnim opremijo prostori v poslopju, ki bo služilo vseučilišču.

Akadske oblasti, ki so začele poslovati 18. septembra 1919, pa so imele najprej težko delo s pridobitvijo najnujnejših prostorov za univerzitetno obratovanje. Za vseučiliško knjižnico se ni našel prostor, pač pa za knjižnice posameznih fakultet, institutov in seminarjev.

Od leta 1925 do 1930 je univerzitetna uprava za štiriletne proračune predlagala kredit za nakup zemljišča za zgradbo univerze. Mislilo se je na tzv. Cekinov grad z njegovim posestvom pri velesejskem prostoru. Tako bi se dobil tudi prostor za knjižnico. Vsi ti predlogi za nakup zemljišča so propadli. Razen velike vsote, ki bi prišla tu v poštev, je bil temu vzrok tudi neprestana borba univerze za obstoj posameznih fakultet. Skoro vsako drugo leto je bila katera fakulteta v nevarnosti. Zlasti se je javila ta nevarnost v letih 1921, 1923, 1925, 1927 in 1933. Zato univerza ni dobila večjih kreditov za nakup zemljišča za zgradbo celotne univerze, za katero pa so se sicer že delali načrti in skice. V tem času pa je že mestna občina ljublj-

v Ljubljani

ska mislila na vseučiliško knjižnico. Gerentski svet /dr. Puc, Turk in Likozar/ je namreč dal leta 1926 za nabavo Gutmannsthalove biblioteke 100.000 Din iz postavke, ki je bila votirana v mestnem proračunu za vseučiliško knjižnico in rektorat 15.000 Din, katere knjige so shranjene v licejski knjižnici za vseučiliško.

Rektor dr. Metod Dolenc je v svojem rektoratskem letu 1929/30 sprožil misel, naj se univerza zadovolji v težkih razmerah zaenkrat z manjšo stvarjo, kakor z zgradbo celotne univerze, namreč z zgradbo vseučiliške knjižnice, ki jo univerza najbolj nujno potrebuje. Govoril je s takratnim banom ing. Dušanom Sernecem, bivšim univerzitetnim profesorjem, ki je bil takoj za to in iskal z rektorjem Dolencem prostor za stavbo knjižnice. Poleg prostora pri vhodu v Tivoli sta prišla takoj na ta prostor, kjer zdaj polagamo temeljni kamen. Pridobil je za ta načrt župana dr. Dinka Puca in podžupana prof. Evgena Jarca, ki sta mu rada obljubila, da občina kupi ta "Knežji dvorec" za vseučiliško knjižnico. Dne 5. februarja 1930 je rektor Dolenc poslal županu dr. Pucu še pismeno uradno prošnjo za nakup tega zemljišča in isti dan je zaprosil bansko upravo, da izdela za univerzitetno knjižnico načrt, ki je potreben za budgetiranje. Po naročilu bana Serneca je ing. Črnivec izdelal načrt, ki ga je rektor Dolenc poslal že 22. februarja 1930 ministrstvu prosvete /min. Maksimovič/ s prošnjo za anuiteto v proračunu 1930/31 za zgradbo knjižnice. Dne 13. marca 1930 je dobil rektorat od občine prepis brzojavke, ki jo je 8. marca t.l. poslal župan dr. Puc na prošnjo rektorata ministru financ dr. Švrljugi, v kateri sporoča, da občina odstopi brezplačno ravnokar kupljeno parcelo "Knežji dvorec" za vseučiliško knjižnico, ako se zasigura ta za mesto prepotrebna stavba iz budžetarnih kreditov. Nato je s pomočjo ministrov dr. Korošca, dr. Švrljuge in Maksimoviča prišla v proračun 1930/31 anuiteta 686.000 Din. Enaka vsota je prišla tudi v proračun 1931/32.

Načrt ing. Črnivca pa je bil le osnova arhitektonskega načrta za budžetarno možnost. Definitivni načrt naj bi se izdelal kasneje. V ta namen se je po sklepu univerzitetne uprave sestavila komisija univerzitetnih profesorjev /dr. Prijatelj, dr. Kidrič,

1/c

dr. Cankar, dr. Šerko, dr. Krek in dr. Franc Ušeničnik/ in še ožja komisija /dr. Šlebinger, dr. Glonar, dr. Prijatelj in dr. Kidrič/, ki so 3. junija 1930 podali svoje misli, kaki in koliki prostori naj bodo v vseučiliški knjižnici. Od te komisije sta bila določena dr. Kidrič in dr. Prijatelj, da sta naprosila univ. prof. arh. Jožeta Plečnika, da izdelata definitivni načrt za zgradbo. Veliko duševno in tehnično delo, ki ga je opravil arh. Plečnik s svojim asistentom ing. arh. Janezom Valentinčičem, pa ni bilo v vseh podrobnostih izračunano in prepisano, da bi moglo ministrstvo za zgradbe vkljub trudu rektorata dati dovoljenje za zgradbo pred koncem budžetnega leta, 31. marcem 1931. Zato je prva anuiteta ostala v državni blagajni. Pač pa je pravomočno eksistirala druga anuiteta v proračunu 1931/32 in je bil že odprt prvi znesek 343.000 Din za zgradbo univ. knjižnice. V juniju 1931 je dal rektor Šerko vsem univ. profesorjem na vpogled načrte za knjižnico, dne 7. julija 1931 pa je poslal veliki sveženj spisov, načrtov in proračunov ministrstvu prosvete. Dne 17. julija 1931 so bili ti načrti "pregledani" od ministrstva za zgradbe. Dne 31. avgusta t.l. pa je ministrstvo financ črtalo iz proračuna vse kredite, ki so bili določeni za investicije, med katere je padel tudi kredit za zgradbo knjižnice. Ministrstvo prosvete pa je šele 17. marca 1932 vrnilo rektoratu vse knjižnične načrte.

Tako je bila univerza v letih 1932 in 1933 v znamenju prepovedi kreditov za investicije. Povrh je bila univerza leta 1933 v resni borbi za obstoj tehnične in medicinske fakultete. Ministrstvo prosvete je namreč hotelo ločiti od vseh treh jugoslovanskih univerz takozvane nehistorične fakultete, torej našo tehnično fakulteto in še zraven ukiniti medicinsko. Ostale bi v Ljubljani torej samo tri fakultete. V tem času je bilo izključeno, da bi se dobil kredit za zgradbo knjižnice iz rednega proračuna.

Ko pa je 27. januarja 1934 nastopil novi minister prosvete Ilija Šumenkovič, sem kot rektor tri dni pozneje, 30. januarja, vložil prošnjo na ministrstvo prosvete, naj izposluje kredit za zgradbo vseučiliške knjižnice in z licejsko knjižnico vred ustanovi "Vseučiliško in narodno knjižnico".

1/c

V tem času so ustanovili združeni akademiki naše univerze "Akademska akcija za univerzitetno knjižnico v Ljubljani", ki je s članki v dnevnikih in strokovnih glasilih zainteresirala javnost za knjižnico, stopila v stik z univerzitetnimi oblastvi in z njimi vred vršila paralelne intervencije pri kompetentnih faktorjih. Z veliko požrtvovalnostjo in vztrajnostjo ter neumornimi intervencijami je ta akademska akcija zlasti po svojih dosedanjih štirih predsednikih /Franc Petre, Viktor Turnšek, Evgen Ravnihar in Pavel Verbic/ delala za zgradbo knjižnice.

Napore za knjižnico je zopet, kakor leta 1930, podprl ljubljanski občinski svet z županom dr. Dinkom Pucem, ki je v svoji seji 1. februarja 1934 sklenil, da stavlja slej ko prej v ta namen na razpolago zemljišče "Knežji dvorec" in je pripravljen pripisati to zemljišče na državni zaklad, čim bo zgradba knjižnice zasigurana. Ta sklep je župan dr. Puc zopet sporočil tudi ministrstvu prosvete in ministrstvu financ s posebno spomenico, v kateri je podprl predlog univerze. Obenem se je mestno načelstvo obrnilo na ministra dr. Kramerja in Puclja s prošnjo, da posebej poudarita ta veliki pomen in potrebo vseučiliške knjižnice, ki sta nas res tudi podpirala pri raznih intervencijah.

Poseben pogon za pridobitev kreditov nam je dal sklep banovinskega sveta pod predsedstvom bana dr. Draga Marušiča, ki je 8. februarja 1934 dovolil za zgradbo knjižnice 200.000 Din v pričakovanju, da bodo tudi naslednji banovinski sveti dovolili enake vsote, tako da bi banovina prispevala skupno 2.000.000 Din.

Da bi bila intervencija pri prosvetnem ministru uspešnejša sem osebno razložil zadevo ministru dvora Milanu Antiču in mu izročil spomenico za Nj. Vel. kralja Aleksandra I., čigar ime nosi od leta 1929 dalje naša univerza. Ko sem prišel k ministru Šumenkoviču, ki je povedal, da je dobil z dvora mojo spomenico. Nato je minister Šumenkovič 16. februarja t.l. res stavil formalni predlog, da bi se v finančni zakon za 1934/35 dalo pooblastilo za anuitetno odgovarjajočo posojilo 10.000.000 Din. Finančni minister dr. Djordjevič mu je odgovoril, da mu ni mogoče najti kritja za kakršnekoli in koli-

kršnekoli izdatke, ki ne bi bili že v proračunu. Finančni odbor Narodne skupščine je potem res odklonil vse amandmane k proračunu.

Realnega uspeha torej ni bilo, a led je bil zopet prebit, priznala se nam je upravičenost naše zahteve. Zato smo poskusili še z drugo možnostjo, da bi dobili denar za zgradbo. Senator Ivan Hribar, ki se je v tem času jako zajemal za vseučiliške zadeve, in pozneje univ. profesor dr. Stanko Lapajne, sta me opozorila, da pride v narodnem predstavništvu na vrsto odprava fidejkomisov, t. j. uživalci fidejkomisov naj bi postali neodvisni lastniki fidejkomisov. Za to ugodnost naj bi plačali lastniki fidejkomisov nekaj procentov vrednosti teh posestev kot takse državi. V drugih državah so se te takse pri odpravi fidejkomisov porabile za različne kulturne namene. Zato sem 10. julija 1933 vložil ministrstvu prosvete prošnjo, naj bi se nekaj procentov teh taks dalo za zgradbo naše knjižnice. Ministrstvo prosvete je 11. julija predložilo tozadevno prošnjo pravosodnemu ministrstvu. Ko sem bil v tej zadevi pri finančnem ministru Djordjeviču koncem aprila 1934, ta mi je rekel, da hoče pravosodni minister Maksimovič te takse porabiti za svoj resor in da naj mi poskusimo dobiti pri svojem prosvetnem ministrstvu kredit v rednem proračunu. Fidejkomisi še dandanes niso rešeni in torej teh taks še nihče ni dobil.

V počitnicah leta 1934, ko se delajo predlogi za proračun, nam je zelo pomagal novi slovenski minister dr. Fran Novak. Govoril je s finančnim ministrom Djordjevičem, ki ni bil absolutno proti postojanki za knjižnice, pač pa se mu je preveč zdela vsota 14,000.000 Din, kakor v Plečnikovem tiskanem projektu "vseučiliške knjižnice", ki smo ga dali merodajnim ministrom, vsem slovenskim senatorjem in poslancem. Zato je univ. uprava arh. Plečnika naprosila, da bi z ozirom na manjše cene gradbenega materiala prvotni proračun prekalkuliral in v nebistvenih stvareh restringiral. To kalkulacijo je izvršil o cenah, kakršne so bile v Ljubljani 8. avgusta 1934 in izračunil proračun na 10,500.000 Din. Ker smo še nekaj restringirali in banovina prispeva 2,000.000 Din k zgradbi, sem 31. avgusta 1934 odposlal predlog za proračun, da država dovoli za zgradbo knjižnice 7,500.000 Din in prosil merodajne faktorje za podporo tega pred-

loga.

Akadska akcija je v okrepitev proračunskega predloga nabrala podpise obeh slovenskih škofov, županov večjih mest ter zastopnikov kulturnih in strokovnih organizacij za spomenico, ki jo je Nj. Vel. kralju Aleksandru I izročil minister dr. Novak Nj. Vel. kraljici Mariji pa izročila častna dvorna dama Franja Tavčarjeva.

Da bi se potreba vseučiliške knjižnice še bolj poudarila, so se nabirali in rektorat pošiljali "kamni" za knjižnico, kateri denar bi se naj porabil za nakup novih knjig, ko bo zgradba gotova. Dali so na pobudo banov. svetnika Evgena Lovšina banovinski svetniki, ki so izglasovali prvi banovinski prispevek 200.000 dinarjev, med seboj nabranih 10.000 Din kot kamen bana dr. Draga Marušiča, akademiki kot kamen študentov 10.000 Din, nabavljalna zadruga uslužbencev državnih železnic 10.000 Din, univ. profesorji 7.000 Din, društvo tiskarnejev 1.000 Din, dr. Gradnik 1.000 Din, senator Ivan Hribar 500 Din in srednješolska organizacija Žar 100 dinarjev.

Proračunska akcija je zdaj drugokrat uspela. Rektor dr. Ramovš je poslal zahvalo ministru Novaku, prosvetnemu ministru Šumenkoviču in finančnemu ministru Djordjeviču, ki so povzročili, da je vlada dala v proračun, ki ga je predložila 19. novembra 1934, za zgradbo knjižnice anuiteto 500.000 Din za posojilo 7,500.000 Din.

Toda koncem februarja je nastopila nova vlada Boška Jevtiča, ki je razpustila narodno skupščino, tako da proračun ni bil sprejet in je vlada imela na razpolago za štiri mesece april, maj, junij in julij zgolj dvanajstine, ki so bile brez anuitete za knjižnico. Rektor dr. Samec se je sicer trudil, da bi univerza dobila kak rezervni kredit že v teh dvanajstinah, pa ni šlo. Pač pa se je posrečilo na rektorjevo prošnjo s pomočjo bana dr. Fuca še pravočasno ustanoviti "Fond za zgradbo vseučiliške knjižnice", da banovinski prispevek ni zapadel. Pravilnik tega banovinskega fonda je bil odobren 5. marca 1935.

Nova vlada dr. Stojadinoviča je po posredovanju ministra dr. Korošca dala končno po prosvetnem ministru Dobrivoju Stošoviču in finančnem ministru Dušanu Letici v dvanajstine od 1. avgusta 1935 do 31. marca 1936 anuiteto, ki jo je tudi izglasovala Narodna skupščina s pooblastilom, da se more skleniti pogodba z državno hipotekarno banko za posojilo 7,500.000 Din za zgradbo vseučiliške knjižnice.

Sedaj je dala mestna občina pod županom dr. Ravnharjem prepisati parcelo "Knežji dvorec" z darilno listino od 17. avgusta 1935 in dala v avgustu t.l. prvič gradbeno dovoljenje. Proti temu pa so ^{se} pritožili nekateri lastniki mejnih poslopij z Napoleonovega trga, češ da bi jim stavba nove knjižnice preveč jemala luč in zrak. Šele po več ko trimesečnih komisijskih razpravah, ki so jih vodili z mejaši rektor dr. Samec, banovina in mestna občina, so mejaši pritožbo umaknili in je mestna občina dala 23. novembra 1935 definitivno gradbeno dovoljenje.

Z državno hipotekarno banko se dolgo časa ni dalo urediti posojilo. Po intervencijah ministrov dr. Korošca in dr. Kreka je slednjič državna hipotekarna banka dala posojilo in je bil odprt kredit 21. aprila 1936.

Ministrstvo za zgradbe je medtem Plečnikove načrte zopet pregledalo in zahtevalo nekaj tehničnih sprememb, preden da dovoljenje za zidanje. Te spremembe, ki so se nanašale posebno na proračunske postavke, ker so se cene zopet znižale, so se sedaj morale izvršiti. Od leta 1933, ko je arh. Plečnik izdal v tisku svoje načrte, so se izrazile rektoratu tudi od drugih strani različne želje glede načrtov. Univ. prof. arh. Ivan Vurnik je 10. januarja 1934 po proučitvi Plečnikovega načrta izročil rektoratu svoj načrt, da bi, kakor je zapisal v spremnem pismu, "po svoji moči pripomogel k čim ugodnejši rešitvi tega problema". Rektor dr. Samec je dobil na svoje prošnje še druga mnenja in želje o načrtu glede tehnične strani od univ. prof. dr. Krāla, Foersterja in Kasala ter od priznanega strokovnjaka prof. Salvisberga iz Zürich, glede notranje ureditve pa od upravnika študijske knjižnice dr. Šle-bingerja.

Da bi bil v tehničnem oziru proračun

jen, je dal na rektorjevo prošnjo ban dr. Marko Natlačen na razpolago potrebno uradništvo banskega tehničnega oddelka z višjim gradbenim svetnikom ing. Otahalom in ing. Glanzem na čelu s potrebnim tehničnim osebjem in povrh 20.000 Din podpore za prvo pomoč. Izdelavo statičnih računov pa je prevzel univ. profesor dr. Kasal, ki se mu je pridelo tudi potrebno tehnično osebje. Za pisarno tega banovinskega tehničnega odseka je dal župan dr. Ravnihar na razpolago prostore v Auerspergovski palači v Gosposki ulici. Vselitev je bila izvršena po navodilih podžupana Jarca. Stavbni teren pa se je sondiral pod nadzorstvom univ. prof. ing. Gostiše in Nikitina ter docenta dr. Rakovca. Trboveljska premogokopna družba pa je dala na razpolago potrebne stroje in strokovno osebje za sondažo terena. Z največjo požrtvovalnostjo so te tehnične pisarne pod nadzorstvom načelnika tehničnega oddelka banske uprave ing. Skaberneta v rekordno hitrem času - delale so po 10 ur na dan - preuredile in preračunile načrte za gradbeno ministrstvo.

Preurejene načrte je nesel 27. februarja 1936 v Beograd rektor dr. Samec, ki mu je ban dr. Natlačen pridellil ing. Otahala, da bi pri kompetentnih faktorjih v gradbenem ministrstvu tehnično pospešil odobrenje. Načrte je gradbeni minister odobril 11. marca 1936.

Tako je prišlo končno do toliko pričakovane licitacije knjižnične zgradbe dne 8. aprila 1936. Ban dr. Natlačen pa ni poslal izvršene licitacije, pri kateri je bilo več ponudnikov, v odobrenje, ker je medtem arhitekt Plečnik prišel na novo idejo, da bi se dali načrti še praktičneje preurediti in izboljšati. Ker so banovinski gradbeni strokovnjaki izjavili, da je Plečnikov izpremenjen načrt v gradbenem, poslovnem in uporabnem oziru neprimerno boljši, nego prvotni, je ban dr. Natlačen odločil, da je koristneje in bolje načrt izpopolniti in izboljšati, četudi bi se delo nekoliko zavleklo.

Zato je prof. Plečnik predložil - sedaj brez honorarja, kakor vse prejšnje svoje delo - svoj najnovejši načrt. Prej imenovani posebni odsek tehničnega oddelka banske uprave je novi Plečnikov načrt zopet izredno hitro preuredil in preračunil. Ban dr. Natlačen pa si je medtem izposloval pri gradbenem ministru

1/6

dr. Kožulju, da ~~sme~~ znova spremenjene načrte sam odobriti. Medtem, ko so se preurejevali načrti, je ing. Otahal izposloval odobritev za razpis gradbenih del potrebnih pogojev.

Ko je ban dr. Natlačen znova preurejene načrte odobril, je bila 3. avgusta 1936 druga licitacija, ki je bila brezuspešna, ker sta bila samo dva ponudnika. Pri tretji licitaciji dne 21. avgusta 1936 so bili trije ponudniki in je delo dobil podjetnik Matko Curk.

Dne 5. oktobra 1936 je ban dr. Natlačen ob navzočnosti rektorja Samca, univ. profesorjev, univ. uslužbencev in akademikov zasadil kot prvi lopato za izkopavanje temeljev za vseučiliško knjižnico, ki se mu je rektor dr. Samec zahvalil, da je s svojo naklonjenostjo spravil delo do srečnega zaključka.

In danes posvečujemo in polagamo v prisotnosti odličnih zastopnikov oblasti, gostov in prijateljev univerze kralja Aleksandra I. po sedemletnih naporih temeljni kamen za poslopje vseučiliškega knjižnega svetišča v Ljubljani.

Prorektor dr. Slavič.

V Ljubljani, dne 23. novembra 1936.

Velespoštovani gospod rektor,

dovolim si poslati priloženi koncept s prošnjo, da ba blagovolite pregledati, eventualno popraviti in dodati zlasti to, kar bi bil izpuštil iz časa Vašega rektorata, ter mi vrniti popravljen koncept.

Blagovolite sprejeti, velespoštovani gospod rektor, zagotovila mojega najodličnejega spoštovanja.

Prorektor:

Flavij

pm. 2

Univerza Kralja Aleksandra Prvega v Ljubljani.

Leto: 193...

Št.: 1410/36

Praes. 3. / 12 1936.

Dr. Slavič Matija
prorektor

Datum: / 193 Štev.

Zadeva:
predložiti referat o delu na
stanoviščih univerzitetne
kujišnice.

Sorešeni spisi:
Št. pres. / 193

Priora:

Posteriora:

Skartirati po treh letih:
Shraniti:

Rok za odpravo:

Rok za odgovor:

V evidenco:

Videat ante expeditionem:

Videat post expeditionem:

V odpravo:
Prepisano: 28. XI. 1936 [Signature]
Primerjeno:
Odpravljeno:
V registraturo oddano:

Stev. 1410/36

V Ljubljani, dne 28. novembra 1936.

Gospod

dr. S L A V I Č M a t i j a ,
redni univ. profesor in prorektor univerze

v L j u b l j a n i .

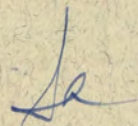
Velecenjeni gospod prorektor,

zahvaljujem se
Vam za pozornost, ki ste mi jo izkazali s predložitvijo referata o delu za ustanovitev vseučiliške knjižnice. Z njegovo vsebino se povsem strinjam, dodati moram le to, da si boljšega referata ne morem zamisliti.

Vnovič se Vam zahvaljujem za Vaš trud ter Vas prosim, da sprejmete izraze mojega globokega spoštovanja.

1 priloga

Rektor:

Prepisano _____
Primerjano _____
Odpravljeno 3/4236 uen

AD ACTA